

Till
Lärarnas Riksförbund
Läraryrket
Sveriges Kommuner och Landsting

I den senaste avtalsrörelsen diskuterades bl.a. lärarnas arbetstider. Några förändringar i avtalen rörande arbetstid gjordes däremot inte. Medlarna föreslog att parterna under ledning av en opartisk ordförande skulle fortsätta samtalen om lärares arbetstid. Som grund för samtalen mellan parterna presenterade medlarna en lista på frågeställningar. Listan återfinns som bilaga 1.

Resultaten från arbetsgruppen skulle utgöra ett underlag för kommande avtalsrörelse och gruppens arbete skulle vara avslutat i god tid före avtalsrörelsen.

Arbetsgruppen inledde sitt arbete våren 2008. Gruppen har bestått av Lars Hallenberg, Lärarnas Riksförbund, Sören Holm, Läraryrket samt Staffan Löwenborg och Lena Emanuelsson, Sveriges Kommuner och Landsting. I arbetsgruppens arbete har vidare deltagit Per-Arne Andersson, SKL. Arbetsgruppen har träffats ett tiotal gånger.

Gruppens uppdrag har inte varit att förhandla. Uppgiften har istället uppfattats som mer öppen – att söka lägga en grund för nästa avtalsrörelse i den del denna kan komma att beröra arbetstidsfrågorna.

Diskussionerna har varit sökande med en gemensam ambition att finna sådana lösningar på de konkreta arbetssituationerna i skolan som kan bana väg för en stimulerande arbetsmiljö och goda resultat samtidigt som samtalen varit centrerade kring hur ett ändamålsenligt arbetstidsavtal för lärare ska vara konstruerat.

I ett inledande skede studerade gruppen hur man på ett urval skolor hanterar arbetstidsfrågorna. Resultatet av denna studie följdes upp genom en andra del som fokuserade på framgångsfaktorer. En redovisning av de båda studierna återfinns som bilaga 2 och 3.

Gruppen slutförde sitt arbete den 21 augusti 2009.

Under arbetet har en rad frågor behandlats. Härigenom har kunskaperna fördjupats om de utmaningar skolan står inför.

Gruppen är i sina huvuddrag ense både om hur skolan borde fungera och om de problem som präglar många skolors verksamhet. Gruppen är också enig om att problemen kräver insatser som går utöver de arbetstidsfrågor som stått i centrum för gruppens diskussioner.

I fråga om hur parterna i kommande avtal ska hantera arbetstiderna har gruppen inte lyckats nå en angelägen samstämmighet.

Stockholm den 21 augusti 2009

Per Unckel, Lars Hallenberg, Sören Holm, Staffan Löwenborg,
Lena Emanuelsson, Per-Arne Andersson

Till
Lärarnas Riksförbund
Läraryrket
Sveriges Kommuner och Landsting

Lärarnas Riksförbund, Läraryrket och Sveriges Kommuner och Landsting formade våren 2008 en arbetsgrupp för att diskutera lärarnas arbetstider. Undertecknad utsågs till gruppens opartiska ordförande.

När gruppen avslutade sitt arbete i augusti 2009 enades den om att be mig att göra en personlig redovisning av mina iakttagelser från gruppens arbete.

Ett inledande påpekande måste ofrånkomligen bli att alla diskussioner om skolan och dess arbetsförhållanden riskerar att bli onyanserade till följd av den stora variation som finns mellan olika skolformer och skolenheter. Det som är mindre bra blandas med det allra bästa. Det som sägs i det följande måste förstås så att kraftiga lokala avvikelser från iakttagelserna finns i alla riktningar.

Det råder – av arbetsgruppens diskussioner att döma – en bred enighet om att arbetsförhållandena för skolans medarbetare är av helt central betydelse inte bara för arbetsmiljön utan också för elevernas resultat. När parterna samtidigt – om än med varierande uttryckssätt – beskriver relationerna mellan lärare och skollära som misstro är det en tydlig varningssignal till flera än parterna själva.

Arbetstidsfrågorna har med detta sätt att se saken en långt vidare betydelse än enbart som reglering av den enskilda lärarens arbete.

Men arbetstidsfrågorna är vidare också sett från en annan utgångspunkt. I dessa frågor samlas också missnöje med förhållandena i skolan som inte primärt har sin orsak i regleringen – eller i bristen på reglering – av arbetstiderna. Det innebär inte att arbetstidsfrågan är oviktig, men väl att stimulerande arbetsvillkor i skolan kräver förändringar på ett bredare plan.

Avtalsrörelsen 1995 ledde till att de centralt reglerade måtten för undervisningen i grund- och gymnasieskolan avvecklades. Större tyngd skulle härnäst läggas på varje skolenhet för att utveckla arbetsvillkor som på bästa sätt tog tillvara varje lärares och skolenhets intressen.

Förändringar i skolan sedan 1995 har knappast motsvarat parternas förväntningar. Mellan parterna råder det dock olika meningar om huruvida 1995 års intentioner är på väg att uppfyllas, om än i långsam takt, eller om det tillfälle som öppnades 1995 i realiteten har försvunnit.

Från lärarorganisationerna framförs att lärarnas arbetsbörda successivt blivit allt tyngre och att arbetsgivaren kommit att ta i anspråk allt mera av arbetstiden för tillkommande uppgifter. Lärarna har fått mera undervisning och flera undervisningsgrupper. Detta har inkräktat på lärarnas möjligheter att förbereda och utveckla undervisningen till men för resultaten.

Från arbetsgivarens sida påpekas att lärartätheten har ökat väsentligt samtidigt som gamla traditioner alltjämt gör det svårt för skolläran att planera skolans arbete enligt de

principer som ligger till grund för avtalen. Föreställningen av en reglerad undervisningstid lever alltså kvar och försvårar anpassningen till nya former för undervisning.

Svårigheterna att fullfölja 1995 års avtal kan dock knappast ses isolerat från den större frågan om hur skolan styrs. Skolan styrs idag från flera håll – genom skollag och läroplaner från regering och riksdag, genom anslag och andra direktiv från kommunen som skolans huvudman och från skolenhetens ledning. Det är uppenbart att denna styrning inte alltid utövas på ett samstämmigt sätt. Det är lätt att se att det till slut är lärarna och skolledarna som känner sig klämda mellan svårförenliga intressen.

Trots ibland divergerande besked om skolutvecklingens riktning finns det emellertid en huvudtendens som är entydig, nämligen en ökad styrning med mål. På samma sätt understryks också det ökade ansvar som faller på varje skolenhet för att målen ska uppnås. Parterna ser detta som en tydlig trend.

Arbetsgruppen har inte lyckats nå enighet om hur arbetstidsfrågorna skall lösas i de kommande avtalsförhandlingarna. Gruppens uppgift var heller inte att förhandla, snarare att öka förståelsen mellan parterna såsom förberedelse för de kommande förhandlingarna.

I gruppens arbete har det från lärarorganisationernas sida framförts att man önskar se en reglering av arbetstiderna som skyddar lärarnas centrala uppgift, undervisningen och motverkar den tendens man anser sig se, nämligen att skolornas samlade arbetsuppgifter blir alltför omfattande. Dagens avtal gör det svårare att nå skolans mål, att hinna med alla elever och att öka kvalitén.

Arbetsgivarna å sin sida önskar fortsätta utveckla de principer som det nuvarande avtalet bygger på vilket innebär att lärares arbetsuppgifter i än högre grad individualiseras. Avtal kan inte detaljstyra lärares uppgifter i en målstyrd skola. Lärares uppdrag och arbetsuppgifter måste ses som en helhet där både effektivitet och produktivitet gynnas av att lärarna är mer i skolan.

I arbetsgruppen finns samtidigt en enighet om förändringar utanför avtalen som är viktiga komponenter i en mera samlad strategi för en bättre skola. Den viktigaste av dessa rör ledarskapet i skolan.

Oavsett hur arbetstidsfrågorna till slut löses är trenden mot ett ökat ansvar för den enskilda skolenheten vad gäller resultatet i skolan tydligt. Relationen mellan skolledning och lärare blir en central komponent för att uppfylla skolans mål. Målstyrningen innebär ökade krav på en väl fungerande kommunikation mellan skolledare och lärare.

Det ställer för det första krav på ledningens förmåga att upprätta en förtroendefull relation med lärarna och att i en sådan relation föranstalta om den dialog som kan ta tillvara varje lärares speciella förmåga. Intrycket är att på skolor som fungerar väl finns den här eftersträvade relationen, medan många skolor fungerar på ett mindre framåtsyftande sätt.

Det är ytterst kommunerna som skolans huvudmän som har ansvaret för att ledarskapet i skolan utvecklas på ett ändamålsenligt sätt.

För det andra måste kommunerna ta ansvar för styrning, ledning och uppföljning på ett sådant sätt att den enskilda skolenheten och dess ledning har förutsättningar att fullfölja sin uppgift. I

dessa sammanhang handlar det inte minst om att avstå från sådana direktiv som gör skolledningens uppgift svårare att fullfölja.

En bred diskussion mellan kommunen och skolenheten om en konstruktiv arbetsfördelning är angelägen för att skolenheterna ska kunna fungera väl.

För det tredje måste lärarna och deras lokala fackliga företrädare, tillsammans med skolledningarna ta ett gemensamt ansvar för sin skola. Med en målstyrd skola kan de centrala avtalen aldrig bli mera än ett stöd för vad som ska hända på den enskilda skolan.

Vad som här har sagts är enbart min mening av betydelse på sina egna meriter. Betydelsen förstärks emellertid av den förändring av hela skolmiljön som friskolorna innebär.

De kommunala skolorna arbetar idag i en konkurrensutsatt miljö. De kommunala skolorna måste kunna erbjuda attraktiva villkor för medarbetare och elever. Den frihetsgrad som många friskolor har måste i tillämpliga delar kunna erbjudas också de skolor som drivs i kommunal regi.

Arbetstidsfrågorna står naturligtvis i centrum för parternas relationer. Arbetsgruppens diskussioner har emellertid visat att det vore bra med ett engagemang för skolans utveckling som har en bredare ansats. Ändamålsenliga avtal utgör en viktig grund för sådana insatser.

För skolans utveckling vore det ändamålsenligt att en lösning av arbetstidsfrågorna kunde fullföljas med gemensamma insatser från alla skolans huvudintressenter enligt vad som här har redovisats från arbetsgruppens diskussioner. Sådana insatser skulle kunna markera en angelägen samsyn på skolans arbetssätt och framtid.

Stockholm den 21 augusti 2009

Per Unckel